

2011 Yılı İnsani Kalkınma Göstergeleri Açısından Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması

Özet

Bu çalışmada 18 temel insani kalkınma göstergesi çerçevesinde Avrupa Birliği ve Türkiye'nin karşılaştırmalı olarak analizi yapılmıştır. Karşılaştırmalar yapılırken AB'nin eski üyeleri AB-15 ve 1 Mayıs 2004'de AB'ye yeni üye olan 10 ülke ve 1 Ocak 2007'de üye olan 2 ülke AB-12 olarak tanımlanmıştır. İnsani Kalkınma Endeksinin hesaplanmasında kullanılan bazı temel göstergeler AB-27 bazında da değerlendirilmiştir. Çalışmanın verileri oluşturulurken 2011 ve önceki yıllara ait İnsani Kalkınma Raporlarından yararlanılmıştır.

Alpaslan SEREL¹

Hicran SEREL²

Anahtar Kelimeler: *Kalkınma, İnsani Kalkınma, Avrupa Birliği, Türkiye*

Comparasion of European Union and Turkey in terms of 2011 Human Development Indicators

Abstract

In this study, European Union and Turkey comparatively analysed according to 18 fundamental human development indicators. During comparasions, EU's old members are defined as "EU-15" and the countries which joined at May 1, 2004 and January 1, 2007 are "EU-12". Main indicators used in calculation of human development index are evaluated as "EU-27". During data gathering of the study, Human Development Reports for 2011 and previous years are used.

Keywords: *Development, Human Development, European Union, Turkey*

¹ Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Bandırma İİBF, İktisat Bölümü, aserel@balikesir.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Bandırma İİBF, İktisat Bölümü, hserel@balikesir.edu.tr

1. Giriş

Kalkınma olgusu çeşitli açılardan ölçülebilen bir olgudur. Kalkınma olgusunu tek bir ölçüte bağlayarak açıklamak, ülkelerin yapısal farklılıkları nedeniyle doğru bir yaklaşım olmamaktadır. Süreç içinde kalkınma olgusunu, ülkelerin kişi başına milli gelir ölçütü yanında insani, sosyal ve kültürel yönleriyle de değerlendirme amacı taşıyan, öncülüğünü Amartya Sen (Anand and Sen,1994) ile birlikte Mahbub ul Haq'ın (Haq,1994) yaptığı yeni bir bakış açısı ortaya çıkmıştır. Bu yeni yaklaşım çerçevesinde Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), 1990 yılında ilk İnsani Kalkınma Raporunu (Human Development Report) yayınlamıştır (UNDP,1990). Her yıl yayınlanan bu çalışmada, ülkelerin çok sayıda faktöre bağlı olan kalkınma düzeylerini ölçmek için geliştirilen çok boyutlu bir ölçüt niteliğindeki "İnsani Kalkınma Endeksi (Human Development Index)" nin sonuçları da yer almaktadır.

İnsani Kalkınma Endeksi, bir ülkenin eğitim, sağlık ve gelir gibi insani kalkınmayı etkileyen üç temel alandaki ortalama başarısını ölçen bir endekstir. 2010 yılına kadar ülkeler için hesaplanan İnsani Kalkınma Endeksi değeri, **0 ile 1** arasında değişmekte ve endeks değeri **0,800 ile 1** arasındaki ülkeler Yüksek İnsani Kalkınma, **0,500 ile 0,799** arasındaki ülkeler Orta İnsani Kalkınma ve **0 ile 0,499** arasındaki ülkeler ise Düşük İnsani Kalkınma düzeyi çerçevesinde değerlendirilmekteydi (Serel ve A.Serel, 2005:1). Ancak 2010 yılında İnsani Kalkınma endeksi ülke gruplamasında değişiklik yapılmıştır. Buna göre endeks hesaplanan ülke sayısı 4 eşit dilime (quartile) bölünmekte ve dilimlerdeki ülkelerin endeks değerleri ülke gruplarının alt ve üst sınırlarını oluşturmaktadır. 2011 sıralamasında 187 ülke içinde en yüksek endeks değerine sahip 47 ülke Çok Yüksek İnsani Kalkınma (**0,943-0,793 endeks değeri ile**), ikinci dilim 47 ülke Yüksek İnsani Kalkınma (**0,783-0,698 endeks değeri ile**), üçüncü dilim 47 ülke Orta İnsani Kalkınma (**0,698-0,522 endeks değeri ile**) ve son dilim 46 ülke Düşük İnsani Kalkınma (**0,510-0,286 endeks değeri ile**) sınıflaması ile değerlendirilmiştir (UNDP,2011 :167-178).

İnsani Kalkınma Endeksi çeşitli sorunları (ülke sayısı farklılıkları ve veri eksikliği vb.) barındırması nedeniyle eleştirilmiştir (Trabold-Nübler,1991:243). Ancak süreç içinde yapılan dü-

zenlemeler endeksin sonuçları yardımıyla yapılacak karşılaştırmaların, ülkelerin kendilerini ulusal düzeyden uluslararası düzeye doğru değerlendirebilmeleri açısından önemini ortaya koymuştur. Ülkelerin, kalkınma düzeylerinin arttırılmasına dönük alacakları önlemlerin tasarlanması aşamalarında, kalkınma düzeylerinin saptanması açısından uluslararası karşılaştırmalara ihtiyaç duyacakları dikkate alındığında, ülkemiz ve AB ülkelerinin 2011 insani kalkınma verileri çerçevesinde insani kalkınma düzeyleri arasındaki farklılıkların ortaya konmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada 18 insani kalkınma göstergesi açısından AB üyesi ülkeler ile Türkiye karşılaştırılması olarak incelenecek, AB üyesi ülkeler ile ülkemiz arasındaki temel farklılıklar ortaya konacaktır. Karşılaştırmalar yapılırken AB'nin eski üyeleri **AB-15** ve 1 Mayıs 2004'de AB'ye yeni üye olan 10 ülke ve 1 Ocak 2007'de üye olan 2 ülke de **AB-12** olarak dikkate alınacaktır. İnsani Kalkınma Endeksinin hesaplanmasında kullanılan bazı temel göstergeler **AB-27** bazında da değerlendirilecektir (Eurostat,<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>,2012). Çalışmanın verileri oluşturulurken, 2011 ve önceki yıllara ait İnsani Kalkınma Raporlarından yararlanılmıştır.

2. Demografik Göstergeler

Türkiye (TÜİK,www.tuik.gov.tr,2012) ve AB (UNDP, 2011:162-173) üyesi ülkelerin demografik trendleri toplam nüfus, kent nüfusu, bağımlılık oranı ve doğurganlık oranı göstergeleri çerçevesinde Tablo 1'de verilmiştir. 2011 verilerine göre; 398,4 milyon olan AB-15 nüfusu, AB-12 genişlemesi nedeniyle 103,4 milyon artışla toplam 501,8 milyon nüfus (AB-27) değerine ulaşmıştır. 2011 yılı Türkiye nüfusunun 73,6 milyon olduğu dikkate alınır, ülkemiz nüfusunun AB-27 nüfus değerinin yaklaşık % 14,6'sına karşılık geldiği görülebilir. 2030 yılı tahmini toplam nüfus değerleri dikkate alındığında ise AB-27 nüfus değerinin 515,9 milyona, ülkemiz nüfusunun da 86,7 milyona yükseleceği ve ülkemiz nüfusunun 2030 yılı AB-27 nüfus değerinin yaklaşık % 16,8'ini oluşturacağı öngörülmektedir.

2011 yılında Kent Nüfusunun toplam nüfus içindeki % payına bakıldığında AB-15 ortalamasının %77,4 , AB-12 ortalamasının % 67,2 ve AB-27 ortalamasının da % 72,9 olduğu görülmek-

tedir. Bu değerler çerçevesinde 2011 yılı için % 70,1 olan ülkemiz kent nüfusunun toplam nüfus içindeki oransal büyüklüğü AB-12 ülkelerinin üstünde, AB-15 ve AB-27 değerlerinin altındadır.

Bağımlılık oranı, 15 yaş altı ve 65 yaş üstü nüfusun 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfusa bağımlılığını ifade eder (TÜİK, tuikrapor.tuik.gov.tr,2012). **2011 yılı itibarıyla 15 – 64 yaş arası toplamın %'si olarak Bağımlılık oranlarına** bakıldığında ise AB-15 değeri % 50,9, AB-12 değeri % 43,5 ve AB-27 değeri de% 47,6'dır. Ülkemiz için de 2011 yılında % 47,3 olan bu oranın AB-15 ve AB-27 değerlerinin altında, AB-12 değerinin üzerinde kaldığı görülmektedir.

Doğurganlık oranı (kadın başına doğum) göstergesine bakıldığında ise 2010-2015 ortalaması AB-15 de % 1,6, AB-12 de % 1,4 ve AB-27 de %

1,5 düzeyindedir. Ülkemiz için bu değer % 2,1 düzeyindedir ve AB-15, AB-12 ve AB-27 ortalamalarının üzerindedir. 2011 yılında gerçekleşen ortalama oranlar ise AB-15 de % 1,7, AB-12 de % 1,4 ve AB-27 de % 1,6 düzeyindedir. 2011 yılında ülkemizde doğurganlık oranı %2,0'dir.

Tablo 1'deki Demografik göstergeler genel olarak değerlendirildiğinde, ülkemiz nüfusunun 2030 yılı AB-27 içinde en yüksek değere sahip olacağı dikkat çekmektedir. Kent Nüfusunun toplam nüfus içindeki payının 2011 yılında AB-27 ortalamasına yakın bir değere ulaştığı, yine ülkemizin 2011 yılında 15 – 64 yaş arası toplamın %'si olarak Bağımlılık oranında ise AB-27 düzeyine çok yakın olduğu ve Doğurganlık oranı göstergesinde ise 2010-2015 ülkemiz ortalamasının AB-15, AB-12 ve AB-27 ortalamalarının üstünde olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 1 :Demografik Göstergeler

Ülkeler	Toplam Nüfus (milyon)		Kent Nüfusu (Toplamın % 'si)		Bağımlılık Oranı (15-64 arası toplamın % 'si)		Doğurganlık Oranı (Kadın başına doğum)	
	2011	2030	2010	2011	2010	2011	2010-2015	2011
Almanya	82,2	79,5	73,9	74,0	51,1	51,5	1,3	1,5
Avusturya	8,4	8,6	67,6	67,8	47,7	47,9	1,4	1,4
Belçika	10,8	11,2	97,4	97,4	51,9	52,7	1,8	1,8
Danimarka	5,6	5,9	86,9	87,1	53,2	53,3	1,9	1,9
Fransa	63,1	68,5	85,3	85,9	54,7	54,9	1,9	2,0
Finlandiya	5,4	5,6	85,1	85,4	50,9	52,1	1,9	1,9
Hollanda	16,7	17,3	82,9	83,3	49,2	49,8	1,8	1,8
İngiltere	62,4	69,3	79,6	79,8	51,4	52,0	1,9	1,9
İrlanda	4,5	5,4	61,9	62,3	47,3	50,0	1,9	2,1
İspanya	46,5	50,0	77,4	77,6	47,3	47,6	1,6	1,5
İsveç	9,4	10,4	84,7	84,8	53,4	54,2	1,9	1,9
İtalya	60,8	60,9	68,4	68,6	52,9	53,1	1,4	1,5
Lüksemburg	0,5	0,6	85,2	85,4	46,3	46,1	1,7	1,7
Portekiz	10,7	10,3	60,7	61,3	49,3	49,6	1,4	1,3
Yunanistan	11,4	11,6	61,4	61,7	48,2	50,1	1,4	1,5
AB-15	Top.	Top.	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.
	398,4	415,1	77,2	77,4	50,3	50,9	1,6	1,7
Çek Cum.*	10,5	10,8	73,5	73,6	41,5	41,6	1,5	1,5
Estonya*	1,3	1,3	69,5	69,5	48,0	49,1	1,8	1,7
G.Kıbrıs*	1,1	1,3	70,3	70,5	44,2	41,4	1,6	1,5

Letonya*	2,2	2,1	67,7	67,7	45,5	46,8	1,5	1,5
Litvanya*	3,3	3,1	67,0	67,1	44,9	44,9	1,4	1,5
Macaristan*	10,0	9,6	68,1	68,5	45,2	45,8	1,4	1,4
Malta*	0,4	0,4	94,7	94,8	42,9	41,4	1,3	1,3
Polonya*	38,3	37,8	61,0	60,9	39,4	40,0	1,3	1,4
Slovakya*	5,5	5,5	55,0	54,9	37,8	37,6	1,4	1,4
Slovenya*	2,0	2,1	49,5	49,5	43,3	44,3	1,5	1,5
Bulgaristan**	7,4	6,5	71,5	71,7	45,1	46,3	1,5	1,6
Romanya**	21,4	20,3	57,5	58,0	43,0	43,3	1,4	1,4
AB-12	Top.	Top.	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.
	103,4	100,8	67,1	67,2	43,4	43,5	1,4	1,4
AB-27	Top.	Top.	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.
	501,8	515,9	72,7	72,9	47,2	47,6	1,5	1,6
Türkiye	73,6	86,7	69,7	70,1	47,8	47,3	2,1	2,0

*Üyelik tarihleri 1 Mayıs 2004 ** Üyelik tarihleri 1 Ocak 2007

Kaynak: (UNDP, 2011) ve (TÜİK, www.tuik.gov.tr, 2012) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

3. İnsani Kalkınma Endeksi Değerleri

Tablo 2’de Türkiye ve AB ülkeleri açısından İnsani Kalkınma Endeksi değerleri verilmiştir. Bu çerçevede AB-15 ülkelerinin 1990 yılında 0,784 olan ortalama endeks değerinin 2011 yılı itibarıyla 0,880’e yükseldiği görülmektedir. 2011 yılında AB-12 ülkelerinin endeks değerleri ortalaması 0,823 ve AB-27 ortalaması da 0,855 düzeyinde gerçekleşmiştir (UNDP, 2011: Statistical Table-1). AB-27 içindeki ülkelerden 2011 yılında Bulgaristan ve Romanya (yüksek insani kalkınma kategorisi) dışında 25 ülkenin tümü endeks değerleri en yüksek ilk 47 ülke arasında yer aldığından,

bu ülkeler Çok Yüksek İnsani Kalkınma kategorisinde yer alan ülkeler olarak değerlendirilmektedirler. Ülkemizin İnsani Kalkınma Endeksi değerleri 1990 yılındaki 0,558 düzeyinden 2011 yılında 0,699 düzeyine yükselmiştir. Söz konusu değer ikinci 47 ülkelik dilimde yer alması nedeniyle ülkemiz insani kalkınma düzeyi açısından Yüksek İnsani Kalkınma kategorisinde yer almaktadır. Bu verilere göre ülkemizin 2011 endeks değeri (0,699), AB-27 içinde (0,910) ile en yüksek değere sahip Hollanda’nın değerinden 0,211 puan, (0,771) ile en düşük değere sahip Bulgaristan’nın değerinden 0,072 puan ve AB-27 ortalama değeri olan (0,855) değerinden 0,156 puan düşüktür.

Tablo 2 : İnsani Kalkınma Endeksi Değerleri (1990-2011)

Ülkeler	1990	2000	2005	2009	2010	2011
Almanya	0,795	0,864	0,895	0,900	0,903	0,905
Avusturya	0,790	0,839	0,860	0,879	0,883	0,885
Belçika	0,811	0,876	0,873	0,883	0,885	0,886
Danimarka	0,809	0,861	0,885	0,891	0,893	0,895
Fransa	0,777	0,846	0,869	0,880	0,883	0,884
Finlandiya	0,794	0,837	0,875	0,877	0,880	0,882
Hollanda	0,835	0,882	0,890	0,905	0,909	0,910
İngiltere	0,778	0,833	0,855	0,860	0,862	0,863
İrlanda	0,782	0,869	0,898	0,905	0,907	0,908
İspanya	0,749	0,839	0,857	0,874	0,876	0,878

İsveç	0,816	0,894	0,896	0,898	0,901	0,904
İtalya	0,764	0,825	0,861	0,870	0,873	0,874
Lüksemburg	0,788	0,854	0,865	0,863	0,865	0,867
Portekiz	0,708	0,778	0,789	0,805	0,808	0,809
Yunanistan	0,766	0,802	0,856	0,863	0,862	0,861
AB-15	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama
	0,784	0,846	0,868	0,876	0,879	0,880
Çek Cumh,*	...	0,816	0,854	0,863	0,863	0,865
Estonya*	0,717	0,776	0,821	0,828	0,832	0,835
G,Kıbrıs*	0,747	0,800	0,809	0,837	0,839	0,840
Letonya*	0,693	0,732	0,784	0,798	0,802	0,805
Litvanya*	...	0,749	0,793	0,802	0,805	0,810
Macaristan*	0,706	0,775	0,803	0,811	0,814	0,816
Malta*	0,753	0,799	0,825	0,827	0,830	0,832
Polonya*	...	0,770	0,791	0,807	0,811	0,813
Slovakya*	0,747	0,779	0,810	0,829	0,832	0,834
Slovenya*	...	0,805	0,848	0,876	0,882	0,884
Bulgaristan**	0,698	0,715	0,749	0,766	0,768	0,771
Romanya**	0,700	0,704	0,748	0,778	0,779	0,781
AB-12	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama
	0,720	0,768	0,802	0,818	0,821	0,823
AB-27	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama
	0,761	0,811	0,839	0,850	0,853	0,855
Türkiye	0,558	0,634	0,671	0,690	0,696	0,699

*Üyelik tarihleri 1 Mayıs 2004 ** Üyelik tarihleri 1 Ocak 2007

Kaynak: (UNDP, 2011) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

4. İnsani Kalkınma Endeksi Sırası, GSYİH ve Gelir Dağılımı Göstergeleri

İnsani Kalkınma Endeksi ile ilgili değerlendirmeleri sıralama temelinde ele alabilmek için düzenlenen Tablo 3’de Türkiye ve AB ülkeleri açısından İnsani Kalkınma Endeksi Sırası (2011), Kişi Başına GSYİH değerleri (2011), Kişi Başına GSYİH sırası ile İnsani Kalkınma Endeksi sırasının farkı, GSYİH değerleri (2008) ve Gini Endeksi (2000-2010 ortalaması) verilmiştir (UNDP, 2011: Statistical Table-3).

Bu verilere göre ülkemiz, 2011 **İnsani Kalkınma Endeksi sıralamasında** 187 ülke içinde 92. sırada yer almaktadır. AB-27 içinde en yüksek İnsani Kalkınma Endeksi değeri 3.sıradaki Hollanda’ya, en düşük İnsani Kalkınma Endeksi değeri ise

55.sıradaki Bulgaristan’a aittir. Bu ülkelere göre ülkemiz Hollanda’nın 89 sıra ve Bulgaristan’ın 37 sıra gerisinde yer almaktadır.

2011 yılı Kişi Başına GSYİH (satın alma gücü paritesi) değerleri açısından AB-15 ortalaması 32.260 \$, AB-12 ortalaması 18.036 \$ ve AB-27 ortalaması ise 25.938 \$ düzeyindedir. Ülkemizin 2011 yılı Kişi Başına GSYİH değeri olan 12.246 \$, AB-15 ortalamasının % 38’ine, AB-12 ortalamasının % 68’ine ve AB-27 ortalamasının % 47’sine karşılık gelmektedir.

Ülkemizin 2011 yılı Kişi Başına GSYİH’sının AB-27 içindeki en yüksek değer olan Lüksemburg’un 2011 yılı Kişi Başına GSYİH’sının (50.557 \$) %24.2’si ve en düşük değer olan Romanya’nın 2011 yılı Kişi Başına GSYİH’sının (11.046 \$)

%110'u düzeyinde olduğu dikkat çekmektedir.

2008 yılı Toplam GSYİH (satın alma gücü paritesi) değerleri açısından AB-15 değeri yaklaşık 10.5 trilyon \$, AB-12 değeri 1.8 trilyon \$ ve AB-27 değeri ise 12.3 trilyon \$ düzeyindedir. Ülkemizin 2008 yılı toplam GSYİH değeri olan 991.7 milyar \$, AB-15 GSYİH'sının % 9.3'üne, AB-12 GSYİH'sının % 54.6'sına ve AB-27 GSYİH'sının yaklaşık % 8'ine karşılık gelmektedir. Ülkemizin 2008 GSYİH'sı büyüklük olarak AB-27 içinde 6.sırada yer almaktadır.

Tablo 3'de **2000-2010 yılları ortalaması olarak verilen Gini Endeksi** değerleri açısından karşılaştırma yapıldığında AB-15 ortalaması 31,7, AB-12 ortalaması 31,4 ve AB-27 ortalaması ise 31,6 düzeyindedir. Ülkemizin aynı yıllar arası ortalama Gini Endeksi değeri ise 40,0 olarak gerçekleşmiştir. Gini endeksinin (Forcina and Giorgi,2005: 4-7) değerinin sıfır'a yaklaşması gelirin adil dağıldığını, endeksin 100'e yaklaşması da gelir dağılımında adaletsizliğin arttığını ifade ettiğine göre AB-27 içinde gelir dağılımı en kötü ülke olarak Türkiye görünmektedir. AB-27 içinde ülkemiz değerine en yakın ülke 38,5 ile Portekiz, ülkemiz de-

ğerinden en uzak ülke ise 24,7 Gini endeksi ile Danimarka'dır.

Tablo 3'deki diğer önemli bir veri grubu, **ülkelerin kişi başına GSYİH sırası ile İnsani Kalkınma Endeksi sırası arasındaki farkla** ilgilidir, Buna göre fark pozitif ise, ilgili ülkenin insani kalkınma endeksi sırasının, kişi başına GSYİH sırasından daha yüksek olduğu, fark negatif ise kişi başına GSYİH sırasının insani kalkınma endeksi sırasından daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır, Dolayısıyla ülkemiz için kişi başına GSYİH sırası ile İnsani Kalkınma Endeksi sırası arasındaki farkı gösteren -25 değeri, dünyada kişi başına GSYİH sıralamasında 67,sırada olan ülkemizin bu gelir düzeyini insani kalkınma alanına yansıtamadığını ve gelir düzeyine uygun bir insani kalkınma sırasında olmadığını göstermektedir, (Türkiye'nin İnsani Kalkınma endeksi sırası 92'dir)

Bu çerçevede AB-15 içinde 12 ülkenin farkı pozitif, 3 ülkenin negatif ve AB-12 içindeki tüm ülkelerin fark değerlerinin pozitif olduğu ve bu ülkelerin İnsani kalkınma endeksi sıralarının kişi başına GSYİH sıralarından yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3 : İnsani Kalkınma Endeksi Sırası, GSYİH ve Gelir Dağılımı Göstergeleri

Ülkeler	İnsani Kalkınma Endeksi Sırası (2011)	Kişi Başına GSYİH (SAGP-\$) (2011)	KB GSYİH Sırası -İnsani Kalkınma Endeksi Sırası (*) (2011)	GSYİH (SAGP-milyar \$) (2008)	Gini Endeksi ** (2000-2010)
Almanya	9	34.854	8	2,904,6	28,3
Avusturya	19	35.719	-4	316,1	29,1
Belçika	18	33.357	2	377,3	33,0
Danimarka	16	34.347	3	202,4	24,7
Fransa	20	30.462	4	2,121,7	32,7
Finlandiya	22	32.438	0	192,3	26,9
Hollanda	3	36.402	9	673,6	30,9
İngiltere	28	33.296	-7	2,178,2	36,0
İrlanda	7	29.322	19	185,2	34,3
İspanya	23	26.508	6	1,442,9	34,7
İsveç	10	35.837	4	340,8	25,0
İtalya	24	26.484	6	1,871,7	36,0
Lüksemburg	25	50.557	-20	38,6	...
Portekiz	41	20.573	1	247,0	38,5
Yunanistan	29	23.747	5	329,9	34,3

AB-15		Ortalama		Toplam	Ortalama
		32.260		10,557,7	31,7
Çek Cumhuriyeti	27	21.405	14	256,9	25,8
Estonya	34	16.799	13	27,7	36,0
G,Kıbrıs	31	24.841	2	21,3	...
Letonya	43	14.293	12	37,1	36,3
Litvanya	40	16.234	10	59,6	35,8
Macaristan	38	16.581	11	198,6	30,0
Malta	36	21.460	4
Polonya	39	17.451	7	658,6	31,6
Slovakya	35	19.998	8	119,7	25,8
Slovenya	21	24.914	11	56,3	31,2
Bulgaristan	55	11.412	14	89,9	29,2
Romanya	50	11.046	20	289,3	32,1
AB-12		Ortalama		Toplam	Ortalama
		18.036		1,815,0	31,4
AB-27		Ortalama		Toplam	Ortalama
		25.938		12,372,7	31,6
Türkiye	92	12.246	-25	991,7	40,0

* Pozitif değerler ilgili ülkenin insani kalkınma endeksi sırasının, kişi başına GSYİH sırasından daha yüksek olduğunu, negatif değerler ise kişi başına GSYİH sırasının insani kalkınma endeksi sırasından daha yüksek olduğunu gösterir.

** Gini endeksi değerinin sıfır'a yaklaşması gelirin adil dağıldığını, endeksin 100'e yaklaşması gelir dağılımında adaletsizliğin arttığını ifade eder.

Kaynak: (UNDP, 2010) ve (UNDP, 2011) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

5. Yaşam Süresi ve Sağlık Göstergeleri

Türkiye ve AB üyesi ülkelerin yaşam süresi ve sağlık göstergeleri Tablo 4'de verilmiştir. Bu çerçevede İnsani Kalkınma düzeyinin önemli bir belirleyicisi olan uzun ve sağlıklı bir yaşam endeksi içinde doğumda yaşam beklentisi adı altında bir kategoride ölçülmektedir (UNDP, 2011: Statistical Table-9). **Doğumda yaşam beklentisi** değerinin 2011 yılı AB-15 ortalaması 80,4 yıl, AB-12 ortalaması 75,8 yıl ve AB-27 ortalaması da 78,4 yıl olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde bu değer 2011 verisine göre 74,0 yıl düzeyindedir. Ülkemizin yaşam beklentisi değeri AB-27 ülkelerinin altında yer almaktadır.

AB ülkeleri ve Türkiye'nin **GSYİH'larının %'si olarak sağlığa yönelik kamu harcamalarının** 2000-2007 yılları ortalamaları karşılaştırıldığında ülkemiz değerinin (% 3,4), AB-15 (%7,0), AB-12 (% 4,6) ve AB-27 (%5,9) değerlerinin altında yer aldığı görülmektedir. AB ülkeleri ve Türkiye'nin

GSYİH'larının %'si olarak sağlığa yönelik toplam harcamalarının 2009 yılı ortalamaları karşılaştırıldığında ülkemiz değerinin (% 6,7), AB-15 (%9,7), AB-12 (% 7,1) ve AB-27 (%8,6) değerlerinden düşük olduğu dikkat çekmektedir.

Diğer bir sağlık göstergesi de **10,000 kişiye düşen hekim sayısıdır**. 2000-2009 yılları ortalaması AB-15 için 35 hekim, AB-12 için 29 hekim ve AB-27 için 33 hekimdir. Ülkemiz için bu değer 15 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye ve AB ülkeleri arasındaki insani kalkınma göstergeleri karşılaştırmasında en olumsuz göstergelerden birisi **beş yaşından küçük 1000 bebekte ölüm oranı'nın** dikkate alındığı değerdir. Bu değer 2009 yılı için AB-15 ortalaması 4, AB-12 ortalaması 7 ve AB-27 ortalaması ise 5'dir. İlgili değer ülkemiz için 1000 bebekte 20 bebek ölümüne işaret etmektedir.

6. Eğitim ve Teknoloji Göstergeleri

Türkiye ve AB ülkelerinin eğitim ve teknoloji gös-

tergelerinin yer aldığı Tablo 5’de GSYİH’nın yüzdesi olarak Kamunun eğitim harcaması, 100 kişi başına düşen cep telefonu aboneliği, 100 kişi başına düşen internet kullanıcısı ve GSYİH’nın yüzdesi olarak AR-GE harcamaları ile ilgili değerler yer almaktadır (UNDP, 2010: Statistical Table-15).

Bu çerçevede **GSYİH’nın yüzdesi olarak 2006-2009 yılları arasında eğitime yönelik kamu harcaması** ortalaması AB-15 içinde % 5,2, AB-12 içinde % 4,7 ve AB-27 içinde % 5,0 düzeyinde görülmektedir. Ülkemiz için bu oran % 3,1’dir ve AB ortalamalarının altında yer almaktadır. AB-27 içinde GSYİH’nın yüzdesi olarak 2006-2009 yılları arasında eğitime yönelik kamu harcaması oranı en yüksek ülke % 7,8 ile Danimarka ve oranın en düşük olduğu ülke % 3,6 ile Slovakya’dır.

2008 yılı verilerine göre AB-15 ülkelerinde ortalama 100 kişi başına düşen cep telefonu aboneliği sayısı 172, AB-12 ülkelerinde ortalama 155 ve AB-27 için ortalama 164 ‘dür. Ülkemiz için

100 kişi başına düşen cep telefonu aboneliği sayısı 113’dür. Bu sayı AB ortalamalarının altında bir düzeyi işaret etmektedir.

100 kişi başına düşen internet kullanıcısı sayısında AB-15 ortalaması 2008 yılı için 68,2, AB-12 için 51,7 ve AB-27 için ortalama 60,8 düzeyindedir. Ülkemiz açısından bu değer 34,4’dür. AB-15’de ortalama 100 kişi başına düşen internet kullanıcısı sayısının ülkemiz değerinin yaklaşık 1,7 katı, AB-12’de 1,5 katı ve AB-27’de 1,7 katı olduğu da ifade edilebilir.

Türkiye ve AB karşılaştırmasına konu olacak son gösterge **2000-2007 yılları arasında GSYİH’nın yüzdesi olarak AR-GE harcamalarıdır**. Bu konuda AB-15 ortalaması % 1,9, AB-12 ortalaması % 0,8 ve AB-27 ortalaması da % 1,4 düzeyindedir. Ülkemizde bu oran % 0,7’dir. AR-GE harcamalarının GSYİH’ya oranı göstergesi açısından konuya bakıldığında AB-27 ortalamasının ülkemiz oranının 2 katı olduğu görülebilir.

Tablo 4 :Yaşam Süresi ve Sağlık Göstergeleri

Ülkeler	Doğumda Yaşam Beklentisi (yıl) (2011)	Sağlığa Yönelik Kamu Harcaması (GSYİH’nın %’si) (2000-2007)	Sağlığa Yönelik Toplam Harcama (GSYİH’nın %’si) (2009)	10,000 Kişiye Düşen Hekim Sayısı (2000-2009)	Bebek Ölüm Oranı (beş yaş altı 1000 bebekte) (2009)
Almanya	80,4	8,0	11,3	35	4
Avusturya	80,9	7,7	11,0	38	4
Belçika	80,0	7,0	11,8	42	5
Danimarka	78,8	8,2	11,2	32	4
Fransa	81,5	8,7	11,7	37	4
Finlandiya	80,0	6,1	9,7	33	3
Hollanda	80,7	7,3	10,8	39	4
İngiltere	80,2	6,9	9,3	21	6
İrlanda	80,6	6,1	9,7	31	4
İspanya	81,4	6,1	9,7	38	4
İsveç	81,4	7,4	9,9	36	3
İtalya	81,9	6,7	9,5	37	4
Lüksemburg	80,0	6,5	7,8	29	3
Portekiz	79,5	7,1	11,3	34	4
Yunanistan	79,9	5,8	10,6	54	3
AB-15	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama
	80,4	7,0	9,7	35	4

Çek Cumhuriyeti	77,7	5,8	7,6	36	4
Estonya	74,8	4,1	7,0	33	6
G,Kıbrıs	79,6	3,0	6,0	23	4
Letonya	73,3	3,6	6,5	30	8
Litvanya	72,2	4,5	6,6	40	6
Macaristan	74,4	5,2	7,3	28	6
Malta	79,6	5,8	7,5	34	7
Polonya	76,1	4,6	7,1	20	7
Slovakya	75,4	5,2	8,5	31	7
Slovenya	79,3	5,6	9,1	24	3
Bulgaristan	73,4	4,2	7,4	37	10
Romanya	74,0	3,8	5,4	19	12
AB-12	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama
	75,8	4,6	7,1	29	7
AB-27	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama
	78,4	5,9	8,6	33	5
Türkiye	74,0	3,4	6,7	15	20

Kaynak: (UNDP, 2010) ve (UNDP, 2011) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 5 :Eğitim ve Teknoloji Göstergeleri

Ülkeler	Eğitime Yönelik Kamu Harcaması (GSYİH'nın %'si) (2006-2009)	100 kişi başına düşen cep ve sabit hat telefon aboneliği sayısı (2008)	100 kişi başına düşen İnternet Kullanıcı Sayısı (2008)	AR-GE'ye Yönelik Kamu Harcaması (GSYİH'nın %'si) (2000-2007)
Almanya	4,5	191	75,5	2,6
Avusturya	5,4	169	71,2	2,5
Belçika	6,0	152	68,1	1,9
Danimarka	7,8	170	83,3	2,6
Fransa	5,6	149	67,8	2,1
Finlandiya	5,9	160	82,5	3,5
Hollanda	5,3	170	87,0	1,8
İngiltere	5,5	180	76,0	1,8
İrlanda	4,9	171	62,7	1,3
İspanya	4,3	153	55,4	1,3
İsveç	6,6	176	87,7	3,7
İtalya	4,3	186	41,8	1,1
Lüksemburg	3,7	198	79,2	1,7
Portekiz	5,2	179	42,1	1,2
Yunanistan	4,0	176	43,1	0,5
AB-15	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama
	5,2	172	68,2	1,9

Çek Cumhuriyeti	4,2	154	57,8	1,6
Estonya	4,8	225	66,2	1,1
G,Kıbrıs	4,1	163	38,8	0,4
Letonya	5,0	127	60,4	0,6
Litvanya	4,7	173	54,4	0,8
Macaristan	5,2	153	58,5	1,0
Malta	6,4	152	48,3	0,6
Polonya	4,9	141	49,0	0,6
Slovakya	3,6	122	66,0	0,5
Slovenya	5,7	152	57,7	1,5
Bulgaristan	4,1	166	34,7	0,5
Romanya	4,3	137	28,8	0,5
AB-12	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama
	4,7	155	51,7	0,8
AB-27	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama
	5,0	164	60,8	1,4
Türkiye	3,1	113	34,4	0,7

Kaynak: (UNDP, 2010) ve (UNDP, 2011) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

7. Sonuç

Türkiye ile AB ülkeleri çalışmamızda **18 temel insani kalkınma göstergesi** çerçevesinde karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Avrupa Birliği ülkeleri AB-15, AB-12 ve AB-27 şeklinde sınıflandırılmış ve yolla AB'ye yeni katılan ülkelerin verileriyle de bir karşılaştırma yapılması mümkün olmuştur. Bu karşılaştırmalara göre ;

Ülkemiz nüfusunun 2030 yılı itibarıyla AB-27 içinde en yüksek değere sahip olacağı, Kent Nüfusunun toplam nüfus içindeki payının 2011 yılında AB-27 ortalamasına yakın bir değere ulaştığı, ülkemiz için de 2011 yılında % 47,3 olan ve 15 yaş altı ve 65 yaş üstü nüfusun 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfusa bağımlılığını ifade eden bağımlılık oranının AB-15 ve AB-27 değerlerinin altında, AB-12 değerinin üzerinde kaldığı görülmektedir.

İnsani kalkınma endeksi değerleri çerçevesinde bir değerlendirme yapıldığında ülkemiz 1990 yılındaki 0,558 düzeyinden 2011 yılında 0,699 düzeyine yükselmiştir. Söz konusu değer ikinci 47 ülkeli dilimde yer alması nedeniyle ülkemiz insani kalkınma düzeyi açısından Yüksek İnsani Kalkınma kategorisinde yer almaktadır.

Ülkemiz 2011 İnsani Kalkınma Endeksi sıralamasında 187 ülke içinde 92. sıradadır. AB-27 içinde en yüksek İnsani Kalkınma Endeksi değeri 3. sıradaki Hollanda'ya, en düşük İnsani Kalkınma Endeksi değeri ise 55. sıradaki Bulgaristan'a aittir. Bu ülkelere göre ülkemiz Hollanda'nın 89 sıra ve Bulgaristan'ın 37 sıra gerisinde yer almaktadır.

2011 yılı Kişi Başına GSYİH değerleri açısından AB-15 ortalaması 32.260 \$, AB-12 ortalaması 18.036 \$ ve AB-27 ortalaması ise 25.938 \$ düzeyindedir. Ülkemizin 2011 yılı Kişi Başına GSYİH değeri olan 12.246 \$, AB-15 ortalamasının % 38'ine, AB-12 ortalamasının % 68'ine ve AB-27 ortalamasının % 47'sine karşılık gelmektedir.

GSYİH büyüklüğü dikkate alındığında ülkemizin 2008 yılı toplam GSYİH değeri olan 991.7 milyar \$, AB-15 GSYİH'sinin % 9.3'üne, AB-12 GSYİH'sinin % 54.6'sına ve AB-27 GSYİH'sinin yaklaşık % 8'ine karşılık gelmekte ve büyüklük olarak AB-27 içinde 6. sırada yer almaktadır.

AB-27 içinde gelir dağılımı en kötü ülke olarak Türkiye görünmektedir. AB-27 içinde ülkemiz değerine en yakın ülke 38,5 ile Portekiz, ülkemiz değerinden en uzak ülke ise 24,7 Gini endeksi ile Danimarka'dır.

Ülkemiz için kişi başına GSYİH sırası ile İnsani Kalkınma Endeksi sırası arasındaki farkı gösteren -25 değeri, dünyada kişi başına GSYİH sıralamasında 67. sırada olan ülkemizin bu gelir düzeyini insani kalkınma alanına yansıtmadığını ve gelir düzeyine uygun bir insani kalkınma sırasında olmadığını göstermektedir (Türkiye'nin İnsani Kalkınma endeksi sırası 92'dir). Bu gösterge, ülkemizde temel insan ihtiyaçlarının karşılanması anlamında eksiklikleri vurgulamak açısından önem taşımaktadır. Türkiye bu konuyla belli bir gelir düzeyine ulaşan ancak bu geliri insan refahına yansıtmayan bir ülke görünümündedir.

Doğumda yaşam beklentisi değerinin 2011 yılı AB-15 ortalaması 80,4 yıl, AB-12 ortalaması 75,8 yıl ve AB-27 ortalaması da 78,4 yıl olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde bu değer 2011 verisine göre 74,0 yıl düzeyindedir. Ülkemizin yaşam beklentisi değeri AB-27 ülkelerinin altında yer almaktadır.

AB ülkeleri ve Türkiye'nin GSYİH'larının %'si olarak sağlığa yönelik kamu harcamalarının 2000-2007 yılları ortalamaları karşılaştırıldığında ülkemiz değerinin (% 3,4), AB-15 (%7,0), AB-12 (% 4,6) ve AB-27 (%5,9) değerlerinin altında yer aldığı görülmektedir. Benzer olarak sağlığa yönelik toplam harcamalarının 2009 yılı ortalamaları karşılaştırıldığında da ülkemiz değerinin (% 6,7), AB-15 (%9,7), AB-12 (% 7,1) ve AB-27 (%8,6) değerlerinden düşük olduğu dikkat çekmektedir. Diğer bir sağlık göstergesi de 10,000 kişiye düşen hekim sayısıdır. 2000-2009 yılları ortalaması AB-15 için 35 hekim, AB-12 için 29 hekim ve AB-27 için 33 hekimdir. Ülkemiz için bu değer 15 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye ve AB ülkeleri arasındaki insani kalkınma göstergeleri karşılaştırmasında en olumsuz göstergelerden birisi beş yaşından küçük 1000 bebekte ölüm oranı'nın dikkate alındığı değerdir. Bu değer 2009 yılı için AB-15 ortalaması 4, AB-12 ortalaması 7 ve AB-27 ortalaması ise 5'dir. İlgili değer ülkemiz için 1000 bebekte 20 bebek ölümüne işaret etmektedir. Ülkemiz değeri AB-15 ortalamasından 5 kat, AB-12 ortalamasından 2,8 kat ve AB-27 ortalamasından 4 kat yüksek düzeydedir.

Ülkelerin insani kalkınma düzeylerinin belirlenmesinde önemli bir gösterge grubu olarak dikkat çeken eğitim ve teknoloji konusunda ise, kamu-

nun eğitim harcamalarının GSYİH içindeki oransal önemi, 100 kişi başına düşen cep ve sabit telefon aboneliği ve 100 kişi başına düşen internet kullanıcısı sayısı ve Kamunun AR-GE harcamasının GSYİH'daki oransal önemi açılarından ülkemiz değerlerinin AB ortalamalarının altında olduğu görülmektedir.

Ülkemiz 1990 yılındaki insani kalkınma endeksi değerini 0,558 düzeyinden 2011 yılında 0,699 düzeyine çıkarmış ve Yüksek kalkınma kategorisinde yer almıştır. Bu gelişmede eğitim ve sağlık alanındaki reformların yanı sıra 2008 küresel krizinden GSYİH değerimizin görece olarak daha az etkilenmesinin önemli payı vardır (UNDP-Turkey,www.undp.org.tr,2012). AB ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak yapılan analizde görüldüğü gibi tekil olarak ülkemizde insani kalkınma düzeyinde önemli gelişmeler olmakla birlikte insani kalkınma düzeyi olarak üye olma sürecinde olduğumuz AB'den geride kaldığı ifade edilebilir. Ülkemiz için kişi başına GSYİH sırası ile İnsani Kalkınma Endeksi sırası arasındaki farkı gösteren -25 değerinin açıkça ortaya koyduğu gibi ekonomik alanda yakalanan başarı insani kalkınma alanına yeteri kadar yansımamıştır.

Türkiye ve AB ülkeleri arasındaki insani kalkınma göstergeleri karşılaştırmasında ulaşılan bu sonuçlar ülkemizde insani kalkınma düzeyini yakından etkileyen ve geçmiş yıllara göre önemli mesafelerin alındığı yaşam kalitesi, eğitim, sağlık, çevre ve bilgi toplumunun gerektirdiği teknoloji kullanımı gibi sosyal ve ekonomik boyuta sahip alanlarda yeni yaklaşımların zorunlu olduğunu ortaya koymaktadır.

Kaynakça

ANAND, Sudhir and Amartya SEN; (1994), *Human Development Index: Methodology and Measurement*, Human Development Report Office Occasional Papers 12, UNDP, New York.

EUROSTAT,<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/guip/introAction.do?profile=cpro&theme=eurind&lang=en>, 26.01.2012

FORCINA, Antonio and Givoanni Maria GIORGI; (2005), "Early Gini's Contribution to Inequality Measurement and Statistical Inference" *Electronic Journal for History of Probability and Statistics*, vol 1, No.1, pp.1-15

HAQ, Mahbub ul; (1994), *New Perspectives on Human Development*, Human Development Report Office Occasional Papers 9, UNDP, New York.

SEREL, Hicran ve Alpaslan SEREL; (2005), "İnsani Kalkınma Göstergeleri Açısından" Avrupa Birliği ve Türkiye, *Mevzuat Dergisi*, yıl:8, sayı:90

TRABOLD-NÜBLER, Harald; (1991), "The Human Development Index- A New Development Indicator?" *Intereconomics*, vol 26, no.5, pp.236-243

TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=39&ust_id=11, 6.01.2012

TÜİK, http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?mthtmlcss&report=Metarp4.rdf&p_degisken=174627, 01.2012

UNDP; (1990), *Human Development Report 1990, Concept and Measurement of Human Development*, UNDP, New York.

UNDP; (2010), *Human Development Report 2010, The Real Wealth of Nations : Pathways to Human Development*, UNDP, New York.

UNDP; (2011), *Human Development Report 2011, Sustainability and Equity: A Better Future for All*, UNDP, New York.

UNDP-Turkey, <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=3475>, 8.01.2012